

Aalborg Universitet

AALBORG UNIVERSITY
DENMARK

Arbejdsløshedens svøbe rammer de fleste

Notat 3 til Lars Olsen et al., Klassekamp fra oven. Den danske samfundsmodel under pres
Andersen, Jørgen Goul

Publication date:
2014

Document Version
Tidlig version også kaldet pre-print

[Link to publication from Aalborg University](#)

Citation for published version (APA):

Andersen, J. G. (2014, okt. 17). Arbejdsløshedens svøbe rammer de fleste: Notat 3 til Lars Olsen et al., Klassekamp fra oven. Den danske samfundsmodel under pres. <http://www.klassesamfund.dk>

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal -

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at vbn@aub.aau.dk providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Arbejdsløshedens svøbe rammer de fleste

Jørgen Goul Andersen. Sep. 2014.

Notat # 3 til

Lars Olsen, Niels Ploug, Lars Andersen, Sune Enevoldsen Sabiers & Jørgen Goul Andersen (2014). *Klassekamp fra oven. Den danske samfundsmodel under pres.* København: Gyldendal.

Indhold

1. Indledning	2
2. Mange er berørt af ledighed	4
3. Klasse, social baggrund og berøring med ledighed	6
4. Effekter på utryghed	8
Udfaldstruede	9
5. Hvad ville hjælpe?	10
6. Mulighed for at finde nyt arbejde	12
7. Helbred som vigtig klassebestemt social risiko	15
8. Konklusion	18
Appendiks. Fordeling af nuværende ledige efter seneste stilling. 2013. Pct.	19
Referencer:	20

Analysen er gennemført på datamaterialet Tryghedsmåling 2013. Data indsamlet til TrygFondens tryghedsmåling. Materialet er tilgængeligt på www.surveybanken.aau.dk.

For nærmere præsentation af datasættet, se ovenstående henvisning til surveybanken, Tryghedsmålingen 2013 på TrygFondens hjemmeside:

<http://www.trygfonden.dk/Nyheder/2013/10/Danskerne-er-utrygge-som-aldrig-foer>
samt Notat # 1. Operationalisering af sociale klasser på survey-data.

1. Indledning

Danmark har i årtier været kendetegnet ved, at flere end i andre lande *berøres* af ledighed, samtidig med, at der er færre *langtidsledige*. Den store cirkulation er indbygget i den danske *flexicurity-model*: Danske lønmodtagere har i årtier haft en mindre beskyttelse mod afskedigelse end i de fleste andre lande, men til gengæld en relativt generøs sikring *under* ledighed, specielt mht. dagpengenes varighed. Indtil 2010 var 80 til 90 pct. af de ledige ”uden andre problemer end arbejdsløshed” på dagpenge frem for kontanthjælp (Goul Andersen, 2012), og begge disse ydelser var rimeligt høje, sammenlignet med andre lande (dog ikke dagpenge for højtlønnede). I overensstemmelse hermed havde Danmark noget nær verdensrekord i at undgå *social* marginalisering blandt ledige (Goul Andersen, 2002; Goul Andersen et al., 2003).

Flexicurity refererer imidlertid ikke i samme grad til hele arbejdsstyrken – men først og fremmest til arbejderklassen; middelklassen består fortrinsvis af funktionærer, og funktionærer har en noget bedre beskyttelse, dog afhængig af anciennitet. Hvis man kan tale om flexicurity her, så er det ”flexicurity light”.

Dagpengereformen i 2010 satte flexicurity-modellen under pres ved at ændre balancen mellem fleksibilitet og social sikring. Halveringen af dagpengeperioden og fordoblingen af genoptjeningskravet har naturligvis konsekvenser for alle, men det går først og fremmest ud over arbejderklassen, der i højere grad har fleksibilitet i renkultur, hvor middelklassens funktionærer dog typisk har længere opsigelsesvarsler, ved tilstrækkelig høj anciennitet også fratrædelsesgodtgørelser mv.

Arbejdsløsheden er i alle samfund til alle tider højere i arbejderklassen end i middelklassen, i Danmark ofte cirka med en faktor 2. Når der er krise og høj arbejdsløshed, er denne forskel særdeles mærkbar.

Imidlertid har en lang stribe af meningsmålinger i 2012-2014 samstemmende vist en overraskende høj solidaritet med de arbejdsløse, nemlig når det gælder sympatien for de ”udfaldstruede”. Det er dem, der som følge af stramningerne i 2010-reformen risikerer at falde ud af dagpengesystemet – til kontanthjælp eller i værste fald slet ingen ting, fordi kontanthjælpen er bestemt af hele husstandens økonomiske situation.

Det er set før – i slutningen af 1970’erne løb man også ind i det problem, at den daværende 2½ års grænse for dagpenge blev ”for kort”, hvorefter der til sidst blev mulighed for genoptjening af retten to gange ved deltagelse i et jobtilbud, så den samlede varighed af dagpengene (afbrudt af to 6-9 måneders jobtilbud) var 7½ år – eller inklusive denne ”aktivering” 8½-9 år.

Der er ingen tvivl om, at tanken om ”almindelige danskere”, der efter mange år på arbejdsmarkedet risikerer at måtte gå fra hus og hjem som følge af uforskyldt ledighed, kalder på empati hos de fleste, og de ovennævnte målinger har også vist påfaldende små partipolitiske skel. Men man kunne også forestille sig, at arbejdsløshedstruslen ville blive så stærkt koncentreret til arbejderklassen og den lavere middelklasse, at middelklassens tilbøjelighed til at se de ”udfaldstruede” som ”Hr. og Fru Danmark” ville lide et knæk.

Derfor er det interessant, i hvor høj grad erfaringen med og frygten for ledighed er et fænomen, der er spredt ud over hele befolkningen. Det er belyst i TrygFondens Tryghedsmåling 2013, hvis data er udnyttet i nærværende papir. I undersøgelsen er der ikke alene spurgt om aktuel beskæftigelsesstatus, men også om:

- egen ledighedserfaring inden for det seneste år
- ægtefælles ledighed (samme periode)
- forældre og børns ledighed
- utryghed over for at blive ledig
- utryghed over for, at familiens børn og unge skal få svært ved at finde arbejde.

Dermed kan vi udregne ledighedserfaring og –frygt på familieniveau.¹

¹ Datamaterialet har ikke det hele med: For dem, der aktuelt er arbejdsløse selv, er der ikke stillet spørgsmål om andre familiemedlemmers ledighed. Der er heller ikke spurgt om frygt for ægtefælles ledighed. Det første påvirker ikke det kumulative tal for ”berørte”, men det manglende spørgsmål om oplevet ledighedstrussel for ægtefælle betyder, at vores tal ikke får det *hele* med selv i det mest kumulative mål. Det kan dog formodes, at der vil være så meget overlap, at det sidste spørgsmål kun ville lægge et par procentpoint til totalen.

2. Mange er berørt af ledighed

Til trods for den generelt stigende ulighed er arbejdsløsheden imidlertid stadig så spredt, at det forener befolkningsgruppen, mere end det opsplitter.² Andelen af ledige i 2013-undersøgelsen er 6.7 pct. af alle svarpersoner (incl. ældre), jf. Tabel 1. Hvis vi regner dem med, der inden for det sidste år har været berørt af ledighed (14.2 pct.), kommer den samlede andel af ledighedsberørte op på 20.9 pct. af befolkningen. Målt i forhold til 18-59-årige har 23.9 pct. været berørt af ledighed. Det set ud til at svare nogenlunde til tidligere målinger i begyndelsen af 1980'erne og begyndelsen af 1990'erne, hvor der også var høj ledighed.

Men det slutter ikke her. 12.3 pct. rapporterer, at ægtefællen/samleveren har været berørt af ledighed inden for det sidste år. Det bringer den samlede andel, der er berørt af ledighed, op på 29.3 pct. af de voksne danskere – inden vi begynder at tage forældre og børn med. Det tilsvarende tal for 18-59-årige er 33.8 pct.

² Det gælder også holdningsmæssigt. Det er ikke ”dem” og ”os”, men i højere grad ”os” alle sammen. Det har været med til at sikre bred solidaritet med de ledige, og holdningerne i befolkningen viste sig i øvrigt i 2013 at være forbløffende upåvirkede af mediefortællingerne om fattig-Carina, dovne Robert og socialt misbrug (Albrekt Larsen & Goul Andersen, 2013). Fortællinger, som i øvrigt har fungeret som *focusing events* på Christiansborg og direkte har påvirket lovgivningen.

Tabel 1. Berørt af ledighed. Hele befolkningen. 2013. Pct.

	Hele befolkningen		18-59 årige
	Pct.	Kumulativ	Kumulativ
Ledig selv nu (q8)	6.7	6.7	8.4
Ledighedsberørt selv (q9b1)	14.2	20.9	32.9
Ægtefælle berørt (q9b2)	12.3	29.3	33.8
Forældre berørt (q9b3)	7.4	34.9	40.9
Børn berørt (q9b4)	10.4	43.4	46.2
Utryk for at miste arb (q24_1)	12.7	49.1	53.0
Utryk for familiens unge (q24_24)	24.8	58.4	60.6
Utryk for besk bagefter, stud (q24_20)	6.0	60.3	63.1
Ingen af disse	39.7	100.0	36.9
Berørt sidste 12 måneder	43.4		46.2
Ikke berørt sidste 12 måneder	56.6		53.8
(N) antal svarpersoner		6011	4656

Anm. Denne og de følgende tabeller bygger på data fra TrygFondens Tryghedsmåling 2013 (alment tilgængelig på www.surveypanken.aau.dk).

7.4 pct. beretter om forældre, der har været berørt af ledighed, og 10.4 pct. har børn, der har været berørt. Der begynder naturligvis at blive lidt overlap, men alt i alt har 43.4 pct. af de voksne danskere været berørt af ledighed inden for det sidste år – således at de selv, ægtefællen, forældre eller børn har været ledige. Det er i runde tal 1.7 mio. Blandt de 18-59-årige er tallet 46.2.

Oven i den faktiske ledighed kommer så utrygheden. Her har vi ikke oplysninger om ægtefællen, kun svarpersonen selv og børnene. Når svarpersonens utryghed ("meget" eller "noget") for selv at miste jobbet regnes med, når vi op på 49.1 pct. ledighedsberørte – og 53.0 pct. blandt 18-59-årige.

Regner vi endelig utryghed for børnene med, kommer vi over 60 pct. berørte.

Ungdomsledighed har en særlig bred appel, fordi mange forældre er bekymrede. Således var hele 24.8 pct. af svarpersonerne i 2013-målingen utrygge for, om familiens unge kan finde job eller praktikplads. Medregnes studerendes frygt for ikke at kunne finde arbejde efter uddannelsen, kommer vi kumulativt op på 60.3 pct. af de voksne danskere, der inden for det sidste år enten har været berørt af arbejdsløshed i familien eller er utrygge ved risikoen for at blive det. For de 18-59-årige isoleret er tallet 63.1 pct.

Det er med til at understøtte, at arbejdsløsheden opleves som *alle* danskeres problem og ikke kun som de arbejdsløses problem. Det er også forklaringen på, at negative historier om de ledige har begrænset appel i offentligheden: Det kunne være mig eller mine, tænker de fleste. Og det er med til at understøtte den meget brede solidaritet med de "udfaldstruede", som har redet Thorning-regeringen som en mare. Selv om gruppen af udfaldstruede reelt er mere snævert afgrænset, opleves gruppen i høj grad som "Hr. og Fru Danmark", som vælgerne identificerer sig med. Dem kan man ikke sende fra hus og hjem oven på et langt arbejdsliv. Det understøttes formentlig af, at det store befolkningsflertal i større eller mindre grad har oplevet ledighed eller utryghed mht. ledighed, når det gælder den nærmeste familie.

Det viser sig faktisk også, at ledighed og truslen om den har en overraskende bred profil, når vi regner hele familien med.

3. Klasse, social baggrund og berøring med ledighed

Ledighed er i høj grad klassebestemt, og langtidsledighed endnu mere, men der er flexicurity, der er stadig social mobilitet i det danske samfund, der er cross-class marriages, og der er oven i dette en delvist fælles utryghed, specielt når det kommer til andre familiemedlemmer end svarpersonen selv. Tabel 2 viser, at faktisk eller psykologisk berørthed er udbredt i alle klasser.

Tabel 2. Berørt af ledighed inden for seneste år. Opdelt efter klasse. 2013. Pct. i alt.

	Selv berørt seneste år	Selv eller ægtefælle berørt	Nærmeste familie I alt	Berørt eller utryg i alt, nærmeste familie	Berørt el. Utryg i alt, 18-59-årige	(N) Antal Svarpers.
Over- eller højere middelklasse	13.7	25.9	35.7	51.1	50.8	321
Middelklasse	16.5	26.4	38.5	55.2	55.3	1087
arbejderklasse	24.7	36.4	47.9	63.4	63.7	1986

Mht. at være berørt af ledighed går der et tydeligt skel mellem arbejderklassen og de øvrige klasser. Hver fjerde arbejder har været berørt af ledighed – og tallet ”underdrives” endda lidt af, at nogle rent teknisk bliver klassificeret som tilhørende underklassen. For middelklassen taler vi om 16.5 pct., og for den højere middelklasse er tallet 13.7 pct.

Regnet i procentpoint går denne forskel nogenlunde igen tabellen igennem, men det slående er i virkeligheden ikke denne forskel, men den store lighed på tværs af samfundsgrupper. Næsten halvdelen i arbejderklassen har været berørt af ledighed i den nærmeste familie, men for middelklassen og den højere middelklasse er tallet også højt – hhv. 36 og 39 pct. Regner vi utrygheden med – inklusive utryghed for børnene – kommer vi akkurat over 50 pct. selv i den højere middelklasse. For middelklassen er tallet 55.3 pct., og for arbejderklassen 63.7 pct.

Tabel 3 indeholder nogle videre opdelinger. Ledighedserfaringen er en smule højere for mænd, men når familien og bekymringer regnes med, er der ingen forskel.

Aldersmæssigt er det de 25-39-årige, der har den største ledighedserfaring, men det udlignes lidt, når ægtefælle/partner regnes med. Aldersgrupperne over 50 tæller også godt med, når man ser på hele den nærmeste familie, og regnes bekymringer med, er forskellene ret små. Her er det de 30-39-årige og over 60-årige, der rangerer under gennemsnittet, mens de tre aldersgrupper under 30 år ligger klart over.

Der er en social gradient på stilling, som vores klasseinddeling ikke helt opfanger: Specialarbejdere har lidt mindre ledighedserfaring end andre ufaglærte, og faglærte ligger lavere endnu, men over de lavere funktionærer – hvoraf en del indgår i arbejderklassen. Forskellene bliver dog udlignet, efterhånden som ægtefæller og andre familiemedlemmer kommer med – og navnlig, når vi også inkluderer utryghed.

Noget lignende kan siges om offentligt og privat ansatte, hvor de offentligt ansatte har mindst berøring med ledighed, også selvom ægtefællen og den nærmeste familie regnes med. Når utryghed også inddrages (vedr. egen beskæftigelse eller børnenes), forsvinder forskellen.

Tabel 3. Berørt af ledighed inden for det seneste år. Opdelt efter køn, alder, stilling, sektor og indkomst. 2013. Pct. i alt.

	Selv ledig Seneste år.	Selv+ægte fælle berørt	Nærmeste familie berørt	Berørt eller utryg, nærmeste familie	N
Mand	22	31	44	60	3009
Kvinde	20	27	43	60	3002
15-19	12	14	43	71	330
20-24	27	28	51	70	424
25-29	33	39	61	74	465
30-39	36	33	45	55	1029
40-49	22	29	39	60	1368
50-59	22	28	48	64	1040
60-65	16	18	41	55	624
66 el mere	6	8	28	47	732
Offentlig ansat	14	25	38	56	1044
Privat ansat	18	31	43	58	1881
Ufagl arbejder	27	37	50	65	
Spcialarbejder	20	38	50	65	
Faglært arbejder	18	31	44	60	568
Lavere funktionær	12	25	37	55	960
Højere funktionær	10	22	34	50	695
Familieindkomst (tus.) Kun gift/samlev. 18-59 år					
0-299	40	51	64	77	362
300-399	32	54	62	76	265
400-499	30	49	56	70	288
500-599	17	37	50	67	323
600-699	17	33	45	59	354
700-799	13	28	35	55	296
800-899	11	19	30	54	204
900-999	8	12	27	48	113
1 mill+	16	23	35	51	197

Kort sagt, der er en social gradient, men tager vi utrygheden for familiemedlemmer med, er der ingen grupper, der formår at unddrage sig arbejdsløsheden. Blandt de højere funktionærer og i de højeste indkomstgrupper kan vi komme ned på ca. 30 pct. berørte af ledighed, men det er næsten umuligt at finde grupper, hvor mindre end halvdelen enten er direkte berørte i den nærmeste familie eller utrygge over for egen eller børnenes ledighedsrisiko.

4. Effekter på utryghed

Det er dog ikke alle former for erfaring med og bekymring for ledighed, der har samme effekter, jf. tabel 4, hvor vi ikke blot viser grupperne kumulativt, men også de enkelte kategorier.

De, der aktuelt er ledige, har den største generelle utryghed og i særdeleshed den største økonomiske utryghed. Ikke mindre end 47 pct. føler sig økonomisk utrygge. Det er også i denne gruppe, vi finder den markant laveste trivsel i betydningen tilfredshed med tilværelsen – gennemsnittet er så lavt som 5.3 på en skala fra 0 til 10.

At have været berørt af ledighed tidligere, eller at have en ægtefælle/samlever, der har været berørt, har kun moderat sammenhæng med den generelle tryghed, men det kan tydeligt aflæses på den økonomiske tryghed og på tilfredshed med tilværelsen – om end langt mindre markant end aktuel ledighed. Ca. 30 pct. af disse to grupper føler sig økonomisk utrygge, og tilfredsheden med tilværelsen scorer hhv. 6.1 og 6.3 på en skala fra 0-10.

Forældres ledighed udløser større utryghed end børnenes, og det giver også et større hak nedad på tilfredsheden med tilværelsen. Det hænger også sammen med, at det i vid udstrækning er forskellige aldersgrupper, der har disse erfaringer.

Det er dog væsentligt bedre at være uden disse erfaringer. Blandt det (beskedne) flertal, der ikke har været direkte berørt af ledighed i den nærmeste familie de sidste 12 måneder, er der kun 11 pct. økonomisk trygge mod minimum 20 pct. for alle de øvrige grupper. Og tilfredsheden med tilværelsen er oppe på 7.2 på skalaen fra 0-10.

Utryghed spiller også ind på alle parametre. Det gælder i særdeleshed utrygheden over for selv at kunne miste jobbet. Her er 35 pct. økonomisk utrygge, og tilfredsheden med tilværelsen er efter danske forhold temmelig lav: 5.8 på 0-10 skalaen i gennemsnit.

Tabel 4. Berørt af ledighed og utryghed. Hele befolkningen. 2013. Pct. og gns.index.

	Generel utryghed Pct.	Økonomisk Utryghed Pct.	Tilfredshed m tilvær. (index 0-10)	(N)
Hele befolkningen	15.1	18.0	6.81	6011
Ledig selv nu (q8)	24.2	46.6	5.28	403
Ledighedsberørt selv (q9b1)	19.6	31.5	6.12	853
Ægtefælle berørt (q9b2)	15.0	29.4	6.28	738
Forældre berørt (q9b3)	20.2	22.0	6.55	447
Børn berørt (q9b4)	13.7	20.4	6.97	625
Berørt sidste 12 måneder	17.4	27.7	6.35	2608
Ikke berørt sidste 12 måneder	13.3	10.6	7.16	3403
Utryg for at miste arb (q24_1)	21.8	35.1	5.78	762
Utryg for familiens unge (q24_24)	18.3	26.7	6.42	1491
Utryg for besk bagefter, stud (q24_20)	16.3	25.5	6.39	364
Mindst én af ovennævnte	16.7	24.8	6.46	3623
Ingen af ovennævnte	12.6	7.7	7.33	2388

Blandt de 40 pct. af danskerne, der hverken er direkte berørt eller bekymret, er den økonomiske tryghed stor: Kun 8 pct. føler sig økonomisk utrygge, mod 25 pct. hos de

berørte/bekymrede. Tilsvarende er der en klar forskel mht. tilfredshed med tilværelsen: Gennemsnittet er 7.3, altså klart højere end blandt nogle af de andre grupper.

Udfaldstruede

Ledighed kan også gradbøjes. I tillæg til langtids- og korttidsledige og ledige med dagpenge eller kontanthjælp som forsørgelsesgrundlag har vi nu også fået udfaldstruede som en særlig kategori blandt de dagpenge-ledige, jf. tabel 4. Blandt den tredjedel, der opfatter truslen som stor, ligger den økonomiske utryghed så højt som 58 pct., og tilfredsheden med tilværelsen er også udpræget lav – det sidste gælder alle dagpengeledige på nær den gruppe, der vurderer udfaldstruslen som lille eller meget lille.

Tabel 4. Fordeling af dagpengeledige, samt tryghed/tilfredshed blandt dagpengeledige, opdelt efter oplevet trussel om dagpengeudfald.

	Pct. af ledige	I alt	Generel Utryghed pct.	Økonomisk Utryghed Pct.	Tilfredshed m tilværelsen index
1 Meget stor	15,7	34,8 (N=77)	16,3	58,1	5,15
2 Ret stor	19,1				
3 Hverken stor eller lille	22,6	30,5 (N=67)	20,0	42,9	5,06
4 Lille	12,9	34,7 (N=76)	7,6	19,9	6,26
5 Meget lille	21,8				
6 Ved ikke	7,9	-	-	-	-
Total (N=220)	100,0	100,0	-	-	-

Kort fortalt er det åbenbart, at navnlig egen ledighedserfaring/oplevet ledighedsrisiko har en markant effekt på økonomisk tryghed og tilfredshed med tilværelsen, men til dels også på trygheden generelt. Ægtefællens ledighedserfaring trækker i samme retning, men knapt så dramatisk. Forældres/børns ledighed eller oplevede ledighedsrisiko giver også klare udslag, men de er mindre end for ægtefællens ledighed, og de er væsentligt mindre end for egen ledighed her og nu – trods alt.

5. Hvad ville hjælpe?

I tryghedsmålingen blev de ledige og de svarpersoner, der følte sig truede af ledighed, også spurgt om, hvad der efter deres egen opfattelse ville hjælpe til at gøre ledigheden til et mindre problem for den ledige. Prioriteringen er ret entydig, jf. tabel 5:

- Bedre adgang til at opnå manglende kvalifikationer
- Lettere genoptjening af dagpengeret, længere dagpengeperiode
- Mere respekt om ledige i aktiveringssystemet
- Større fokus på ældre medarbejderes kompetencer

Kort sagt: Kvalifikationer, økonomisk grundtryghed, respekt og færre barrierer. Det svarer nogenlunde til ideologien i 1990'erne – med vægt på opkvalificering, sikring af basistryghed, individuelle handlingsplaner (i starten som *tilbud*). Måske ligger der også noget lignende i 2014-beskæftigelsesreformen. Der var dog ikke effektive foranstaltninger til at fjerne aldersbarrierer i 1990'erne.

Det er også værd at se, hvad der prioriteres *lavest*:

- Tilbagerulning af flexibility (opsigelsesvarsler, genansættelsespligt)
- Højere dagpenge
- Deportationsstøtte

Tabel 5. Hvad ville hjælpe på ledighedsproblemet for den enkelte. Opdelt efter ledighed/utryghed ledighed? 2013. Gennemsnit på skala 0-100 (top).

	Ledige	Utrygge	Alle
8. Pligt til at tage fyrede tilbage v jobåbninger	50	48	49
1. Længere opsigelsesvarsel	55	57	56
2. Højere dagpenge	60	55	57
7. Støtte til arbejde andre landsdele/udland	62	57	59
5. Ret til at sige nej til aktivering/udd.	71	56	61
10. Arbejdspladser plads til folk, der var lidt specielle	69	61	64
11. Større fokus på ældre medarb. Kompetencer	65	65	65
9. Mere respekt om ledige i aktiveringssystemet	82	66	72
3. Længere dagpengeperiode	77	70	73
4. Lettere at genoptjene dagpengeret	83	74	77
6. Lettere at få mangl. Kvalifikationer	86	78	81
N (min.)	349	676	1029

Målt på skala 0-3 point, transformeret til 0-100 skala.

De ledige og ledighedstruede holder fast i flexicurity – de ønsker blot mere security – men *ikke* med vægt på højere satser. De ledige selv har næsten samme præferencer, som dem, der følger sig truede. Blot prioriteres ret til at sige nej til meningsløs aktivering/uddannelse højere. Det kan formentlig så nogenlunde læses som en tilslutning til de principper, der lå bag aktiveringen i 1990'erne.

Tilsvarende har man spurgt dem, der frygter ikke at have helbred til fortsat at kunne klare et arbejde, hvad der kunne gøre dem mere trygge, jf. tabel 6.

Tabel 6. Hvad kan gøre nedslidningstruede mere trygge? 2013. Pct.

	Meget mere	Mere	Hverken eller	Mindre el meget mindre	MERE i alt
7. Hvis sundhedsvæsenet var bedre til at finde ud af, hvad folk fejler	43	29	25	3	72
8. Hvis sundhedsvæsenet havde et bedre tilbud om behandling	41	30	27	2	71
4. Hvis min økonomi var bedre	40	28	29	3	68
6. Hvis man havde ret til at sige nej til jobtilbud, man ikke kan klare	31	26	40	3	56
1. Hvis arbejdspladsen gjorde mere for at tilpasse mit job/opgaverne til det, folk kan klare	24	32	42	2	56
5. Hvis man havde ret til et skånejob	28	28	41	3	56
2. Hvis man kunne få sygedagpenge i længere tid	24	26	47	3	50
9. Hvis der var bedre lokale tilbud om fysisk træning	24	26	47	3	50
3. Hvis det ikke var så svært at få førtidspension	26	22	48	4	48

Spm. kun stillet til personer, der føler sig utrygge mht. at kunne fortsætte med at arbejde.

Der er to hovedprioriteringer: At sundhedsvæsenet er bedre til at klare opgaven (dels med at stille diagnose, dels med behandling), og at økonomien var bedre. Det sidste kan ikke undre, derimod kunne det være interessant at vide, hvordan og hvorfor folk åbenbart føler sig svigtet af sundhedssystemet. Det kan vi ikke ud fra disse data give noget klart svar på.

Ret til at sige nej til jobtilbud, man ikke kan klare, ret til et skånejob og en større indsats fra arbejdspladsens side for at tilpasse opgaverne følger lige efter.

Set i relation til diskussioner om motivation er det interessant, at fem af de seks første prioriteringer drejer sig om tiltag, der kan gøre det lettere for folk at *forblive* på arbejdsmarkedet. Ret til sygedagpenge i længere tid og nemmere adgang til førtidspension kommer faktisk nederst på listen – sammen med tilbud om fysisk træning.

Tabel 7. Selvvurderet helbred, efter klasse. 2013. Pct.

	1. Fremragende	2. Vældig godt	3. I alt 1+2	4. Godt	5.-6. Mindre godt/dårligt	N (=100 %)
Overklasse, højere middelklasse	17	40	57	38	5	320
middelklasse	12	35	47	42	11	1087
arbejderklasse	9	33	42	43	15	1986
underklasse	6	8	14	30	56	724
Kun 18-59-årige:						
- selv berørt af ledighed	9	24	33	40	27	1114
- ikke selv berørt af ledighed	13	35	48	36	16	3543

Spm. Hvordan synes du dit helbred er alt i alt?

Ikke overraskende finder vi en klar klasseforskel i selvvurderet helbred, samt en forskel mellem de ledighedsberørte og de personer, der ikke er berørt af ledighed (tabel 7).

6. Mulighed for at finde nyt arbejde

Hvordan ser det ud med de oplevede chancer for at få et nyt arbejde, hvis man ryger ud? Som det fremgår af tabel 8, har pessimismen været stigende fra 2009 til 2013. I 2009 mente 33 pct., at de hurtigt kunne skaffe et tilsvarende job. I 2011 var det 25 pct. og i 2013 22 pct. Andelen, der forventer at kunne finde et tilsvarende job med en lavere løn, er også faldet. Tilsammen er andelen faldet fra 60 pct. i 2009 over 49 pct. i 2011 til kun 44 pct. i 2013. Det er ikke kun andelen, der eksplicit siger, det vil være svært, der er steget på bekostning af optimisterne. Det gælder også ved ikke-gruppen.

Tabel 8. Mulighed for nyt job i tilfælde af mistet job. Alle beskæftigede 2009-2013. Pct.

	2009	2011	2013
1 Jeg kan hurtigt skaffe et tilsvarende job med nogenlunde same løn	33	25	22
2 Jeg kan hurtigt skaffe et andet job, men lønnen vil sandsynligvis være lavere	27	24	22
3 Svært ved at finde et andet job, også selv om jeg accepterer en lavere løn	23	32	33
4 Ved ikke	17	19	23
Total	100.0	100,0	100.0
(N)		3726	3255

Spm. Hvis du mister dit nuværende job, hvilken situation ville du så være i?

Hvad er det så, de pessimistiske potentielt ledige *selv* ser som problemer, der kunne efterlade dem i længerevarende ledighed? Det er vist i tabel 9. Det er langt ad vejen ”de gamle travere”. Det største problem er barrierer i form af alder. I 1990’erne var alder en næsten uoverstigelig barriere. Folk over 50, der var røget ind i langvarig ledighed, kom meget sjældent tilbage til beskæftigelse (Goul Andersen et al., 2003). Korttidsledige havde en chance. I dag er det sociale sikkerhedsnet svækket, men er barriererne det også? Måske er den ”kritiske” aldersgrænse rykket opad, men opfattelsen af, at der eksisterer en sådan, er stadig til stede. Manglende/forældede kvalifikationer er næstvigtigste problem. Her var 1990’ernes erfaring, at problemet dengang var overdrevet – problemet var snarere statistisk diskrimination. Men situationen kan udmærket være en anden i dag – i hvert fald opleves det som et problem.

Tabel 9. Oplevede problemer ved at finde job igen blandt ”jobpessimister”. 2013. Pct.

Jeg er for gammel	33.6
Jeg mangler nogle af de kvalifikationer, der kræves i dag	20.8
Jeg har problemer med helbredet	17.3
Jeg mangler kontakter, der kan hjælpe mig ind på en ny arbejdsplads	15.9
Der er mange job som jeg fysisk ikke kan klare	15.3
Jeg har for lidt erhvervs erfaring	7.5
Jeg er lidt speciel - og den slags er der ikke plads til på arbejdspladser i dag	5.6
Jeg er ordblind/har problemer med at læse	1.9
Jeg har en plettet straffeattest	1.0
Ingen særlig grund, jeg vil blot have samme problemer med at få job som mange andre	36.0
Ved ikke	2.3

Anm. Svarpersoner, der finder det svært at finde andet job i tilfælde af ledighed (N=1066).

Som det tredjevigtigste kommer helbredet (og på en femteplads problemer med fysisk at klare visse typer af jobs). Endelig finder vi på fjerdepladsen mangel på kontakter, der kan bringe folk tilbage i arbejde – sociale netværk (vel at mærke *weak ties* – i modsætning til *strong ties* af den slags, man har til familie og venner). Her tyder forskningen på, at problemet faktisk er endnu større, end de ledighedstruede vurderer det til (Albrekt Larsen & Pedersen, 2009). Ordblindhed og straffeattest kommer helt i bunden – det svarer også til, hvad man har fundet i forskningen. Måske er der dog et selektionsproblem her: Spørgsmålet er kun stillet til *beskæftigede*, der frygter ikke at kunne få job igen i tilfælde af afskedigelse.

Hvem er det så, der forventer/ikke forventer at komme i arbejde igen? Det er belyst i tabel 10.

Tabel 10. Hvem forventer/forventer ikke at komme i arbejde igen. 2013. Pct.

	Hurtigt skaffe andet job	Svært ved at finde andet job	(N) svarpers.
Total	44	33	3254
Mand	50	30	1791
Kvinde	38	36	1463
20-24	56	21	109
25-29	45	31	262
30-39	53	25	785
40-49	49	30	1055
50-59	33	44	746
60-65	30	41	219
Overkl./højere middelkl.	64	18	317
Middelklasse	51	29	1043
Arbejderklasse	37	38	1895
Ufaglært arbejder i øvr.	28	47	545
Specialarbejder	42	32	85
Ufaglært arbejder i alt	30	45	629
Faglært arbejder	50	31	569
Lavere funktionær	40	37	960
Højere funktionær	63	22	695
Selvst	54	24	207
1 Offentlig ansat	37	39	1043
2 Privat ansat	50	30	1882

Spm. Hvis du mister dit nuværende job, hvilken situation ville du så være i?

- 1) Jeg kan hurtigt skaffe et tilsvarende job med nogenlunde samme løn
- 2) Jeg kan hurtigt skaffe et andet job, men lønnen vil sandsynligvis være lavere
- 3) Jeg vil have svært ved at finde et andet job, også selv om jeg accepterer en lavere løn
- 4) Ved ikke

Svaret er velkendt: Det er klasse og alder, der slår ud, til dels også køn. Kvinder er mere pessimistiske end mænd mht. muligheden for at finde et nyt job. Aldersforskellene er dog mere udtalte: Aldersgrupperne over 50 år har ikke så stor ledighedsrisiko, men er meget mere bekymret mht. udsigten til at finde et andet arbejde i tilfælde af afskedigelse. Hele 44 pct. af de 50-59 årige mener, det ville blive svært, nogenlunde samme tal som for de 60-65 årige.

Klassemæssigt er der markant flere i den højere middelklasse, der mener, de hurtigt kunne finde et andet arbejde, sammenlignet med arbejderklassen. Tilsvarende er der dobbelt så

mange i arbejderklassen, der mener, det ville blive svært. Her har vi dog en situation, hvor der er et betydeligt skel *inden for* arbejderklassen, nemlig mellem ufaglærte og faglærte arbejdere. Der er tilmed et skel mellem specialarbejdere og andre inden for gruppen af ufaglærte – specialarbejderne adskiller sig ikke så meget fra lavere funktionærer. De faglærte arbejdere ligger på niveau med middelklassen. Omvendt er der en del i gruppen ”lavere funktionær”, der tilhører middelklassen, men de lavere funktionærer placerer sig mht. vurdering af mulighed for genbeskæftigelse midt imellem de ufaglærte arbejdere og de faglærte.

Endelig er offentligt ansatte mere pessimistiske end privat ansatte. Det kan delvist være påvirket af køn og alder, men kan måske også afspejle en stærk bundethed til fagspecialisering blandt offentligt ansatte: Der er ikke mange alternative jobs for skolelærere og sygeplejersker. Strukturen i 2011 (ikke vist) er i øvrigt den samme som i 2013.

Det kan tilføjes, at folk, der selv har ledighedserfaring, er mere pessimistiske ved udsigten til at komme i arbejde igen (både i 2011 og 2013). Det meste af denne effekt skyldes den sociale sammensætning, resten kan skyldes, at den ved, hvor skoen trykker, som har den på.

7. Helbred som vigtig klassebestemt social risiko

Kan man sige, det er blevet mere risikofyldt at tilhøre arbejder- eller underklassen de senere år, er det måske i endnu højere grad blevet risikofyldt at have et dårligt helbred. Der er strammet op på sygedagpenge, exit-muligheden i form af førtidspension er kraftigt snævret til, og efterlønnen er på vej ud. Risikoen for at blive socialt marginaliseret, hvis man er blevet marginaliseret på arbejdsmarkedet pga. dårligt helbred, er kort sagt blevet væsentligt større. Men hvordan vurderer de forskellige helbredskategorier blandt de beskæftigede selv muligheden for at blive marginaliseret på arbejdsmarkedet, hvis de skulle miste deres job? Det er belyst i tabel 11. Ikke overraskende mener flertallet af de svarpersoner, der vurderer helbredet som ”fremragende” eller ”vældig godt”, at de hurtigt kunne skaffe et andet arbejde. Knap ¼ vurderer, det ville blive svært, også selvom de var villige til at acceptere en lavere løn. Blandt dem, der vurderer helbredet som ”mindre godt” eller ”dårligt”, er det lige omvendt: Under ¼ mener, de hurtigt kunne finde et andet arbejde (evt. med lavere løn), god halvdelen mener, det ville blive svært.

Tabel 11. Hvem forventer/forventer ikke at komme i arbejde igen. Opdelt efter selv vurderet helbred. 2013. Pct.

	Hurtigt skaffe andet job	Svært ved at finde andet job	(N)
Fremragende	59	23	362
Vældig godt	53	25	1125
Godt	40	37	1371
Mindre godt	23	50	336
Dårligt	15	52	60

Helbred og klasse hænger sammen, men hvordan virker de tilsammen? Det er belyst i tabel 12. I overklassen/den højere middelklasse er forventningerne til hurtigt at kunne finde nyt arbejde gode, også blandt dem, der kun vurderer deres helbred som ”godt”. Noget dårligere står det til blandt dem med ”mindre godt/dårligt” helbred, men de er så få i den højere middelklasse/overklassen, at tallet egentlig ikke burde vises pga. for få svarpersoner.

Hos den halvdel af middelklassen, der vurderer helbredet som ”fremragende” eller ”meget godt”, er jobudsigterne også gode. Det ser nogenlunde ud (46 pct.) for dem, der vurderer helbredet som ”godt”, men mindre lyst for dem, der svarer ”mindre godt” eller ”dårligt” (31 pct.)

For arbejderklassen kommer tallet ikke over 50 pct., selvom helbredet vurderes som ”fremragende”. Men vi er nede på 1/3 blandt dem, der vurderer helbredet som ”godt”. Og kun hver sjette af dem, der vurderer helbredet som mindre godt eller dårligt, forventer at kunne finde beskæftigelse igen relativt hurtigt. Det iøjnefaldende er samtidig, at antallet af svarpersoner i denne gruppe er ganske højt – der er halvanden gange så mange som i gruppen med ”fremragende” helbred, mens der i overklassen/den højere middelklasse var mindre end en tredjedel med mindre godt helbred, sammenlignet med fremragende.

Tabel 12. Hvem forventer hurtigt at komme i arbejde igen. Opdelt efter selv vurderet helbred og klasse. 2013. Pct. hurtigt i arbejde.

	klasse			(N) antal svarpers.		
Selv vurderet helbred:	Over-,højere middelkl.	Middel-klasse	Arbejder-klasse	Højere Middelkl.	Middel-Klasse	Arbejder-klasse
Fremragende	78	64	50	56	127	179
Vældig godt	69	59	47	127	367	633
Godt	56	46	34	119	434	817
Mindre godt	(36)	31	17	16	115	266
Total	64	51	37	317	1043	1895

Holder vi os til folks egne vurderinger, er den del af arbejderklassen, hvis helbred er middelmådigt ("godt") eller mindre godt – og de udgør op mod 60 pct. af samtlige – en udsat gruppe i tilfælde af ledighed. Klasseskellene er ganske markante, helbredsskellene er markante, og kombinationen arbejderklasse/mindre godt helbred er meget giftig.

Tabel 13. Tilfredshed med tilværelsen. Opdelt efter selv vurderet helbred og klasse. 2013. Gennemsnit på skala 0-10.

	Klasse				(N) antal svarpers.			
helbred	Over-/høj middelkl.	Middel-klasse	Arb. klasse	Under-klasse	Over/Høj mid.	Middel-Klasse	Arb. Klasse	Under-klasse
Fremragende	8.50	8.19	8.29	8.65	56	132	189	37
Vældig godt	7.31	7.47	7.45	7.31	127	380	649	59
Godt	6.59	6.51	6.45	6.39	121	452	853	213
Mindre godt	5.38	5.34	4.86	5.00	16	119	283	401
Total	7.15	6.92	6.73	5.80	320	1083	1975	710

Dette viser sig også ved, at tilfredshed med tilværelsen eller trivslen er markant påvirket af helbred. Det kunne måske ligne en "eksistentiel" faktor, der forklarer det meste af klasseuligheden, men sammenhængen synes væsentligt stærkere end tidligere (Goul Andersen, 2002).

Vi har også medtaget tryghedsindeks og andel (generelt) utrygge, jf. tabel 14. Inden for de enkelte helbredskategorier er arbejderklassen ikke mere tryg end underklassen. Forskellen består i, at arbejderklassens helbred er bedre. Noget lignende gælder med modsat fortegn forskellen mellem arbejderklasse og middel-/højere middelklasse.

Tabel 14. Generel tryghed (skala 0-100) og andel utrygge i pct. Opdelt efter selvvurderet helbred og klasse. 2013.

Tryghedsindeks 0-100	Over-/ høj middel.	Middel- Klasse	Arbejder- Klasse	Under- klasse
Fremragende	81	82	81	82
Vældig godt	83	81	80	80
Godt	75	73	72	70
Mindre godt	70	67	59	63
Total	79	76	74	67
Andel utrygge i pct.	Over-/ høj middel.	Middel- Klasse	Arbejder- Klasse	Under- Klasse
Fremragende	17	10	12	14
Vældig godt	6	9	10	11
Godt	15	14	15	20
Mindre godt	22	19	31	29
Total	12	12	15	24

Under alle omstændigheder peger tallene i retning af, at det ikke helt ringe mindretal af arbejderklassen, der har mindre godt helbred, i dag er en særlig udsat gruppe.

8. Konklusion

De ovennævnte klasse- og helbredsmæssige variationer skal dog ikke overskygge hovedkonklusionen i dette papir, nemlig at arbejdsløshed og trussel om arbejdsløshed stadig er socialt ganske udbredt i det danske samfund. For de højere klasser er ledighedsrisikoen mindre, og væsentligt flere ville finde det lettere at komme hurtigt tilbage til arbejdsmarkedet, om nødvendigt ved at slå lid af på lønkravene.

Men når vi tager højde for, at folk typisk lever i familier, bliver arbejdsløshed en temmelig allestedsnærværende risiko for brede grupper i det danske samfund. I overensstemmelse med flexicurity-traditionen for et fleksibelt arbejdsmarked har der altid været mange ledighedsberørte i Danmark. Allerede når vi regner ægtefæller/samleverer med, bliver erfaring med ledighed meget udbredt, og tager vi forældre eller børn (altså den nærmeste familie) med i regnestykket, begynder vi at nærme os halvdelen af befolkningen i aldersgruppen 18-59, der har mærket til ledigheden inden for de sidste 12 måneder.

Regner vi bekymringer for eget job og for familiens unge med, kommer vi op på et meget betydeligt flertal – 60 pct. af samtlige og 63 pct. af de 18-59-årige, der har oplevet eller frygtet ledighed inden for den nærmeste familie. Stadig inden for de sidste 12 måneder. Det er måske ikke en nødvendig forudsætning for, at befolkningen føler en stor solidaritet med de arbejdsløse. Men det er uden tvivl en tilstrækkelig forudsætning. Herunder en tilstrækkelig forudsætning for, at befolkningsflertallet for eksempel kan sætte sig i de ”ufaldstruedes” sted. På den baggrund kan det ikke undre, at talrige meningsmålinger samstemmende – og i betydelig grad på tværs af ideologiske skel – har vist tilslutning til at afhjælpe de udfaldstruedes situation.

Appendiks. Fordeling af nuværende ledige efter seneste stilling. 2013. Pct.

q8b Sp.8b Hvad var din seneste stilling, før din nuværende

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1 Ufaglært arbejder	129	32,0	32,0	32,0
	2 Specialarbejder	19	4,6	4,6	36,6
	3 Faglært arbejder	57	14,1	14,1	50,8
	4 Lavere funktionær	78	19,4	19,4	70,2
	5 Højere funktionær	34	8,5	8,5	78,7
	6 Selvstændig	10	2,5	2,5	81,2
	7 Under uddannelse	53	13,3	13,3	94,5
	8 Husmor	5	1,3	1,3	95,7
	9 Ingen	17	4,3	4,3	100,0
	Total	403	100,0	100,0	

q8c Sp.8c Var du offentligt eller privat ansat?

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1 Offentlig ansat	77	19,0	24,2	24,2
	2 Privat ansat	233	58,0	73,6	97,8
	3 Andet	6	1,5	1,9	99,7
	4 Ved ikke	1	,2	,3	100,0
	Total	317	78,7	100,0	
Missing	System	86	21,3		
Total		403	100,0		

Her vejer de ufaglærte tungt – og de privat ansatte. Det er det klassiske mønster.

Referencer:

- Andersen, Jacob, Anders Hede & Jørgen Goul Andersen (2013). *Danskernes hverdagsproblemer. Tryghedsmåling 2013*. København: TrygFonden.
- Albrekt Larsen, Christian & Jacob J. Pedersen (2009). *Ledighedsparadokset. Information, netværk og selektion på arbejdsmarkedet*. København: Frydenlund Academic.
- Albrekt Larsen, Christian & Jørgen Goul Andersen (2013). "Fattigt. Vælgerne mere stabile end politikerne". Analyse, *Politiken*, 24. januar 2013.
- Goul Andersen, Jørgen (2002). 'Coping with Long-Term Unemployment: Economic security, labour Market Integration and Well-being. Results from a Danish Panel Study, 1994-1999.' *International Journal of Social Welfare*, vol. 11(2), pp.178-190.
- Goul Andersen, Jørgen (2012). 'Denmark - ambiguous modernisation of an inclusive unemployment protection system', pp.187-207 in Jochen Clasen & Daniel Clegg (eds.), *Regulating the Risk of Unemployment. National Adaptations to Post-Industrial Labour Markets in Europe*. 2.ed. Oxford: Oxford University Press.
- Goul Andersen, Jørgen, Christian Albrekt Larsen & Jan Bendix Jensen (2003). *Marginalisering og velfærdspolitik*. København: Frydenlund.